

ЗАКОН

П'єса на чотири дії

ДІЙОВІ ОСОБИ

Панас Михайлович Мусташенко — професор.

Інна Василівна — його жінка.

Марія Андріївна — тітка Інни.

Юрій Маркович Круглик — друг Мусташенка.

Люда.

Покоївка.

ДІЯ ПЕРША

Будуар Інни,— з дбайливим, випещеним смаком убрана й обставлена кімната в тонах червонявого осіннього, пожовклого листя. Стіл до писання, телефон. Ліворуч од глядача — двері в покої Інни; праворуч — у вітальню;

просто — в коридор. Коло канапи на низенькому столику наготовлено до пиття кави. Мусташенко ходить по кімнаті, поглядаючи на двері. Входить Марія Андріївна з кошиком пундиків. Мусташенко — чепурно одягнений, літ 38—40, лице жовто-смагляве, східного типу; волосся густо-чорне. Натура палка, нестримана; весь час у боротьбі з собою; через те у спокійному стані рухи перебільшено поважні, розмірені, з виразом вибачливої вищості; у хвилини ж сильної емоції — різкі, прудкі, некоординовані, голос крикливий; у такі хвилини або перед ними для заспокоєння себе й опанування собою погладжує себе по руці й одягає пенсне.

Марія Андріївна — поважна, висока постать. Волосся сиве. Одягнена в усе темне. Лице має раз у раз суворий, але не злий

вираз, навіть як жартує. Густі довгі навислі брови. Говорить коротко, впевнено, спокійної

Мусташенко (з вибачливою поважністю). Кгм!.. Ну, Маріє Андріївно, я все ж таки хочу, щоб ви мені пояснили поведінку Інни. Наприклад: що це таке? (Киває на столик із чашками для кави).

Марія Андріївна. Хіба ж не бачите: копиці сіна.

Мусташенко. Жарти — річ хороша, але я вас дуже прошу, Маріє Андріївно, сказати мені, для кого це готується кава?

Марія Андріївна. Для вашої жінки та вашого друга.

Мусташенко. Дякую. А може, ви будете такі ласкаві і скажете мені також, через що моя жінка не обідала дома? І взагалі, Маріє Андріївно, я давно хочу серйозно поговорити з вами з приводу поведінки Інни. Я пробував із нею самою говорити, але... вона уникає розмов, сміється, а вночі, коли думає, що я не бачу, не спить і, здається, плаче. Цілими днями її немає дома. Якись ресторани, театри, кабаре. Ви, як найближча до неї людина, тітка-мама, чи «Тама», як вона вас називає, ви можете роз'яснити мені, в чому тут річ? Мені сумно, так, мені навіть боляче признатись, що після вісьмох літ, смію сказати, справжньої любові, згоди, щирості між Нами я... я тепер мушу звертатися до других за роз'ясненнями. Але нехай так. Що значить така поведінка Інни? Через що? Які причини? Не можна ж справді так! (Голос стає різким, крикливим, схвильованим).

Марія Андріївна (підходить помалу до нього, грозиться перед обличчям його пальцем). Казала тобі: не викликайте духа. Тепер маєш. Оце вам тепер ваша операція.

Мусташенко. При чому ж тут операція?

Марія Андріївна. Ех, а ще професор психології та філософії!

Мусташенко. Але при чому ж тут операція?!

Марія Андріївна. А при тому, голубе, що ви собі нею жінку, а мені дитину знівечили. Казала вам: послухайтеся старої

людини, не чіпайте; немає дітей — не ваша сила, а божа воля, не боріться з богом. Ні,— наука. Наука все може. А вийшло що? Зробили операцію, та вже й на віки дітей не буде. Та от тепер вона по театрах та ресторанах бігає, а ви з чужими дітьми по садках у пісочку граєтесь. От вам і наука ваша, поцілуйтесь тепер із нею. А Інні, думаєте, не болить, що ви ото з чужими дітьми граєтесь? Що ви без-плодною її зробили?

Мусташенко (спалахнувши, з різкими рухами, зразу стративши всю вибачливу поважність). Я?! Я зробив?!

Марія Андріївна. Ви, голубе, ви. Треба було мати дітей, як природа давала їх. Ні, для втіхи жінку хотіли мати. От і втішайтесь тепер.

Мусташенко. То я винен?! Я?!

Марія Андріївна. А ви, серце, не хвилюйтесь і не кричіть. Криком не допоможете.

Мусташенко (зразу схаменувшись, швидко виймає пенсне й невміло одягає його; покірно, тихо). Простіть, ради бога,— несвідомо, проклятий мій характер... Так, значить, у цьому причина? Гм! Я так і боявся... Ну, а що ж робити, Маріє Андріївно?

Марія Андріївна (не відразу). Терпіти. Насамперед покиньте в сад до дітей бігати. Ви ж тим Інну, як батогом, по очах стьобаєте, професоре психології! «Театри, ресторани». Ну й нехай. Або кава ця. Чого гвалтуєте? Кава то й кава. Дзвонить мені телефоном: «Хочу каву з Юрієм Марковичем. І щоб ти сама зварила й подала». Нехай. І зварила, й подала. Вона от приїде й зовсім не питиме, а заперечте,— то поїде в ресторан і навмисне з лікерами питиме. От вона для чогось одну дівчину третій день уже примушує сюди ходити. Службу ніби їй шукає. Аж телефоном про неї питалася. Яку вона службу може найти? Але нехай, я мовчу. І ви мовчіть, стримуйте свою натуру, не перечте, згоджуйтесь, що б не вигала. Не перешкоджайте, а допоможіть

їй. Думаєте, з добра вона оте виробляє? Треба, значить, їй так. Справиться — перестане.

Мусташенко (підходить до Марії Андріївни, ніяково). Спасибі, Маріє Андріївно! (Цілує їй руку). І вибачте мені, будь ласка, мою нестриманість. Ви ж самі знаєте, скільки я маю раз у раз через неї неприємності й сорому. Татарська, дика кров, нічим її не перебореш, плава над свідомістю, над культурою, як масло на воді.

Марія Андріївна. Нічого, нічого, яось-то буде. Знаю, що й тобі нелегко. Від своїх дітей не бігав би до чужих. Ну, та що вже там... Ідіть, голубе, до своїх книжок, а як приїде Інна, то щоб ніякого вже татарського масла. Балакайте собі, посміхайтесь, так наче нічого нема. Не перече ні в чому. Так лучче буде, побачите.

Мусташенко (з задумливою посмішкою). Ну, добре. Піду (Помалу, розміреним кроком, одкинувши з поважністю тулуб назад, виходить).

Марія Андріївна сама. Виймає з-за пояса годинника, дивиться й хитає

головою. Входить Люда.

Люда — поставна дівчина, років 22—23, одягнена просто, але чепурно і зі смаком; лице гарне, свіже, одверте; волосся пухнасте, ясно-русяве; з чужими — соромлива, зі знайомими — сміливо весела; в переповненому силами тілі, в рухах, словах вибивається несвідоме прагнення активності.

Люда (входить несміливо й довірливо посміхаючись). Можна ввійти?

Марія Андріївна. Та, мабуть, можна, коли ввійшли. Що таке?

Люда (з цікавістю й захопленням оглядаючи кімнату). Я хотіла спитатися, чи мені ще дождатись Інни Василівни, чи, може, йти собі? Вже десята година.

Марія Андріївна. А ви тільки до десятої на службу наймаєтесь?

Л ю д а. Та я хоч усю ніч!.. А вам же, може.. (Обережно підходить до стіни й поправляє картину, що криво висить).
Марія А н д р і ї в н а. А то для чого? Люда. А вона криво висіла.

Марія Василівна. А вас хто просив поправляти? Люда. Так криво ж!

Марія Андріївна. Так вам, кажу, яке діло? Може, тут так і треба, щоб усе криво було.

Люда. Так аж муляє дивитись!

Марія Андріївна. Е, голубонько, дуже багато свого розуму маєте! Як на службі будете поправляти, чого не просять, то недовго прослужите. І як от тебе отаку батьки випустили?

Люда (широ, наївно). А яка ж я? Не приймуть ніде?

Марія Андріївна. Прийняти то, може, й приймуть, та... що з того буде? Ні тобі проста дівчина, ні панночка. В гімназії не були?

Л ю д а. Я з нагородою чотирикласну школу скінчила! Мій тато в містечку Сороковатому поштовий урядовець. Я й на писальній машинці вмю писати.

Марія А н д р і ї в н а. От то ж то! «Панночка з машинкою». Раніш такі панночки шили на машинках, тепер пишуть. Ану, тихо, немов гомонять? (Устає).

Люда (визирає в коридор, тихо). Прийшли! З якимсь добродієм. Так я там підожду. (Швиденько вислизає з кімнати).

Входять Інна і Кругли к. Інна — літ— 28; тонка, гнучка: волосся темно-руде з червоним одливом; колір

лиця — матово-білий; уста — яркі, широкі. Круглик — невеличкий, із черевцем, дуже негарний; все кругле й разом з тим загострене: ніс широкий, але кінчик плескуватий; вуха великі, круглі, але кінці витягнені догори; голова кругла, але

лисіна випинається рубом: гостренька борідка, випнуті вилиці на круглому лиці.

І н н а (в капелюсі, весело похитуючись). Тамуню! Я п'яна! Розумієш: п'яна, як биндюжник. Могорич пили! (До Круглика). Так я кажу? Це «могорич» називається?

Круглик (вітаючись із Марією Андріївною). Добрий вечір, Маріє Андріївно!.. Еге, могорич, могорич. Бездоганно.

Інна (скидаючи капелюха й кидаючи його Кругликові). Фу, заморилась! Ловіть! Гоп! Ех, ви!.. Киньте його куди-небудь. Тамуню, ти не сердисься? (Обнімає). Тільки ти не ди-хайгяк я цілуватиму, а то від мене, мабуть, страшенно могоричем пахне. Добре? (Цілує). І ще тут, і тут. От і все. Пахне? Ти скажи правду.

Марія Андріївна. А чого ж то ви могоричі п'єте?

Інна. А пахне, пахне? Скажи.

Марія А н д р і ї в н а. Та пахощами пахне.

Інна. І могоричем! Бо я, Тамуню, знаєш, я вступаю... в опереткову трупу! Круглику, швидше води, Тамуні зараз погано стане.

Марія Андріївна (з ледве помітною посмішкою, суворо). А в гусарський полк іще не думаєш?

Інна. Серйозно, Тамо, серйозно! Ти, їй-богу, не жартуй Ну, могорич же вже пили! Я ж цілий день із ними вовтузилась: і співала їм, і грала, й танцювала. З режисерами, з директорами. Вони всі, Тамуню, кажуть, що я через два місяці, «уб'ю» чи «заріжу»,— я не пам'ятаю, як вони казали,— всіх їхніх примадонн. І заріжу! Правда, Круглику?

К р у г л и к. Виріжете, як курчат! Всіма своїми кучерями ручуся.

І н н а. Ач, найшов чим ручитись! Але я сама знаю. Як це? (Співає з модної оперетки). Правда, гарно, Тамуню? Та чого ти так дивишся на мене? Ну, їй-богу ж, не жартую. Я тільки п'яна,

Зміст

ЗАКОН	3
МАЛОРОС-ЄВРОПЕЄЦЬ	81
МОМЕНТ	93